

Izabela Mościcka

Muzeum Getta Warszawskiego

Michał i Kazimiera Roubowie – wileńska biografia artystów

Słowa kluczowe

Wilno, Michał Rouba, Kazimiera Adamska, Wileńskie Towarzystwo Artystów Plastyków, Nowy Klasycyzm, Uniwersytet Stefana Batorego, pejzaż

Streszczenie

Michał Rouba i jego żona Kazimiera Adamska to artyści związani na stałe z Wilnem. Poznali się na Uniwersytecie Stefana Batorego, na Wydziale Sztuk Pięknych. Oboje tworzyli pejzaże, grafikę użytkową i artystyczną. Michał był również cenionym pedagogiem, Adamska wykładała między innymi lalkarstwo. Ich praca artystyczna miała duży wpływ na młodsze pokolenia plastyków. Michał był jednym z założycieli Wileńskiego Towarzystwa Artystów Plastyków. Ich życie i twórczość wymaga przypomnienia, gdyż artyści kresowi zostali w dużej mierze zapomniani przez historię sztuki.

Michał Rouba urodził się 11 czerwca 1893 roku w Wilnie¹, w rodzinie o tradycjach patriotycznych. Ojciec Michała – Napoleon Rouba, urodzony w 1860 roku w miasteczku Dziewieniszki² w powiecie oszmiańskim, był dziennikarzem oraz literatem. Ciekawostką jest, że w *Carte d'identité*³ wydanej we Francji syn podał inne dane dotyczące daty i miejsca urodzenia ojca, a mianowicie rok 1862 oraz Warszawę. Dokument ten został wydany w 1923 roku. Napoleon Rouba⁴ studiował na Uniwersytecie Warszawskim na Wydziale Prawa. Po powrocie do Wilna był współzałożycielem tajnego Towarzystwa Oświaty Narodowej. Pod pseudonimami „Bojaras”, „Kruk” oraz „NR” wydawał powieści i współpracował z prasą warszawską oraz wileńską. Działal w konspiracyjnych kółkach oświatowych, prowadząc wykłady z historii i literatury polskiej, a także, co jest ważne dla biografii jego syna malarza, brał udział w organizowaniu wystaw artystycznych. Działając społecznie na terenie Wileńszczyzny, przyjaźnił się z elitami intelektualnymi miasta. Jego przyjaciółmi byli między innymi artyści: Mikalojus Konstantinas Čiurlionis⁵ oraz Ferdynand Ruszczyk⁶. W salonie państwa Roubów wisiała kopia obrazu artysty *Nec Mergitur*. Obraz ten widoczny jest na pracy namalowanej przez młodego Michała *Pokój z fortepianem* sprzed 1914 roku. Napoleon Rouba zmarł w Wilnie 11 grudnia 1929 roku, został pochowany na cmentarzu Bernardyńskim⁷.

¹ M. Biernacka, *Słownik Artystów Polskich i Obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.). Malarze, rzeźbiarze, graficy*, t. 9, pod red. M. Biernackiej, Warszawa 2013, s. 323.

² Ibidem.

³ *Carte d'identité*, Gabinet Grafiki i Rysunku Współczesnego, Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. DW.186/15.

⁴ R. Skręt, *Napoleon Rouba*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 32/2, pod red. E. Rostworowskiego, z. 133, Wrocław–Warszawa–Kraków 1990, s. 323–326.

⁵ *Mikalojus Konstantinas Čiurlionis. Twórczość, osobowość, środowisko*, oprac. P. Kopszak, N. Adomovičien, katalog wystawy Muzeum Narodowego w Warszawie, Muzeum Narodowego w Poznaniu i Narodowego Muzeum Sztuki w Kownie, Warszawa 2001.

⁶ *Ferdynand Ruszczyk (1870–1936). Życie i dzieło*, oprac. S. Krzysztofowicz-Kozakowska, A. Kroplewska-Gajewska, katalog wystawy Muzeum Narodowego w Krakowie, Kraków 2002.

⁷ R. Skręt, op. cit., s. 326.

Matką artysty była Antonina z Kowzanów, urodzona w 1864 roku w Wilnie⁸. W jej paszporcie, wydanym w 1916 roku, jako miejsce urodzenia podany jest Białystok⁹. Zmarła w Wilnie w 1935 roku. Michał miał dwie siostry, młodszą – Zofię (1894 Wilno–1975 Wrocław) i starszą – Krystynę (1892 Wilno–1970 Wrocław)¹⁰. Obie ukończyły studia na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Stefana Batorego (USB) w Wilnie. Jednak tylko Krystyna była czynna zawodowo, jako nauczycielka języka polskiego¹¹.

Michał Rouba uczęszczał w latach 1906–1912 do pięcioletniej Szkoły Realnej w Wilnie¹². Nie zachowały się niestety żadne informacje, gdzie pobierał naukę malarstwa i rysunku. Prawdopodobnie talent młodego chłopca odkrył F. Ruszczyc bądź M.K. Ćiurlionis. Możliwe, że Rouba chodził do wileńskiej Szkoły Rysunkowej¹³. Sam artysta również nie wspomina gdzie rozpoczął edukację malarzką. Jeszcze przed wyjazdem do Krakowa należał do Koła Artystycznego¹⁴, które miało „cel samokształceniowy, a jego opiekunami byli m.in. F. Ruszczyc, Jan Bułhak i Jan Kurusza-Worobiew”¹⁵. Po ukończeniu nauki w rodzinnym mieście, wyjechał na studia do Krakowa, gdzie przez dwa semestry, w roku akademickim 1913/1914, uczył się w Akademii Sztuk Pięknych w klasie profesora Jacka Malczewskiego¹⁶. W archiwum ASP w Krakowie zachowała się ankieta

⁸ Catre d’identité, op. cit.

⁹ Paszport Antoniny Kowzan Rouby, Wilno, Lietuvos Valstybinis Archyvas, f. 789, ap. 2, b. 1, k. 120.

¹⁰ Daty życia obu sióstr podała rodzina artysty.

¹¹ Informacja podana przez rodzinę artysty.

¹² Informacja w ankiecie wypełnionej przez Roubę, znajdującej się w Archiwum Sztuk Pięknych w Krakowie, nr inw. T19B (A122); Zaświadczenie wydane przez byłych nauczycieli artysty, informujące o pobieraniu nauki w Szkole Realnej w latach 1906–1912, Lietuvos Valstybinis Archyvas, nr inw. 175 – 11-XII-B-144-5.

¹³ *Kształcenie artystyczne w Wilnie i jego tradycje*, opr. J. Malinowski, M. Woźniak, R. Jannonienė, katalog wystawy, Muzeum Okręgowe w Toruniu, Akademia Sztuk Pięknych w Wilnie, Toruń 1995, Wilno 1996, s. 71–76

¹⁴ *Wileńskie środowisko artystyczne 1919–1939. Malarstwo, grafika, rzeźba, rysunek, fotografia*, oprac. K. Brakowiecki, J. Kołowski, L. Lechowicz, katalog wystawy, Biuro Wystaw Artystycznych w Olsztynie, Olsztyn 1989, s. 19.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Jacek Michał Malczewski (1854–1929) Jeden z najwybitniejszych przedstawicieli malarstwa symbolicznego w Polsce przełomu XIX i XX w. Profesor Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, zob. *Słownik Artystów Polskich*

wypełniona przez artystę oraz dwa świadectwa, potwierdzające ukończenie każdego z semestrów¹⁷. Na ich podstawie można zaobserwować postępy w rysunku, ale obniżenie poziomu w malarstwie. W albumie artysty, będącym w posiadaniu rodziny malarza, znajduje się korespondencja młodego adepta sztuki z rodziną, pochodząca z czasów pobytu w Krakowie. Młody artysta był pełen zapału i zaangażowania w sprawy sztuki, w liście do matki pisał następująco: „Najwięcej mi dolegała samotność w czasie świąt, w przeciągu których wpadłem w pewne nieokreślone rozdrażnienie, ale teraz jestem już znowu u nóg swej kochanki – sztuki i całą duszą się jej oddaję”¹⁸. Karty pocztowe pisane do rodziny świadczą o łączących ich bliskich, ciepłych relacjach, a także o charakterze przyszłego malarza. Michał był bardzo wrażliwym młodym człowiekiem – nie zabiegał o względy kolegów, świadczy o tym fragment listu do matki: „bardzo bym prosił Mamusię, żeby nikogo nie prosiła o pisanie do mnie, to trzeba pozostawić ludziom do ich własnego poczucia”¹⁹. W czasie studiów odkrył w sobie zamiłowanie do sztuki japońskiej – pisał o tym w kartce pocztowej do rodziny: „w chwilach wolnych od wykładów studiuje sztukę japońską i teraz tylko pojmuję, że jest to wielka sztuka”²⁰. Wigilię roku 1913 Rouba spędził u znajomego rodziców – pana Bergera. Z listów także dowiadujemy się, że nawiązał przyjaźń z Ludwikiem Malinowskim, kolegą ze studiów, którego nazwisko również jest na liście klasy J. Malczewskiego²¹.

W roku 1914 wybuchła I wojna światowa – z tego powodu Rouba musiał opuścić Kraków, ponieważ był obywatelem Imperium Rosyjskiego znajdującym się na ziemiach monarchii Habsburgów – oba mocarstwa były w stanie wojny. Po powrocie do rodzinnego miasta, prawdopodobnie w roku 1914, malarz odnowił swoje relacje z kręgiem wileńskich artystów. W 1917 F. Ruszczyk planował za-

i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966), t. 5, pod red. J. Derwojeda, Warszawa 1993, s. 257–284; *Podszepty sztuki. Jacek Malczewski 1854–1929*, katalog wystawy Muzeum Narodowego w Krakowie, Kraków 2009.

¹⁷ Świadectwo za I semestr 1913/1914, nr inw. KS6 oraz świadectwo za II semestr 1913/1914, nr inw. KS7, Archiwum ASP w Krakowie.

¹⁸ List do Matki z dn. 16.01.1913 r. – kolekcja rodziny artysty, nr ew. 3.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem.

²¹ Materiały archiwum ASP Kraków, nr inw. KS7; lista studentów prof. J. Malczewskiego.

łożenie grupy artystycznej Cech Wileński, której członkami, oprócz Michała Rouby, mieli zostać Barbara i Bronisław Bałzukiewiczowie, Waław Czechowicz, Piotr Hermanowicz, Bronisława Łukaszewiczówna oraz Ludomir Sleńdziński²². Informacja ta dowodzi, że artysta przebywał już od dłuższego czasu w mieście i brał czynny udział w życiu artystycznym. Projekt powołania Cechu nie został zrealizowany, a zanim powstała nowa grupa artystyczna minęły jeszcze kolejne trzy lata. W 1919 roku reaktywowano Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie, powołano także Wydział Sztuk Pięknych, którego pierwszym dziekanem został F. Ruszczyk. Rouba kontynuował na nim studia w charakterze wolnego słuchacza w semestrach 1919–1921²³. W zaświadczeniu napisanym w 1923 roku dziekan potwierdził, że młody artysta odbywał naukę, dodał także, iż poczynił duże postępy. Podczas studiów malarz wziął udział w przygotowaniach do „uroczystego przyjęcia Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego, które miało miejsce w dniach 18–20 kwietnia 1920 roku”²⁴. Wykonał wówczas dekorację sali w gmachu Komisji Rządzącej.

W 1920 roku powstało Wileńskie Towarzystwo Artystów Plastyków (WTAP). Jego genezy doszukać się można w przedwojennym Kole Artystycznym i projekcie Cechu Wileńskiego z 1917 roku²⁵. Założycielami tej najważniejszej dla Wilna w dwudziestolecie międzywojennym grupy plastycznej byli, prócz malarza, jego koledzy: Ludomir Sleńdziński, Bronisław Jamontt, Waław Czechowicz, Stanisław Woźnicki oraz Piotr Hermanowicz²⁶. Rouba zajmował stanowisko skarbnika. Formalnie rozpoczęcie działalności Towarzystwa nastąpiło 28 maja 1920 roku²⁷. WTAP zrzeszało malarzy, rzeźbiarzy i grafików. Zasadniczymi celami grupy były: konsolidacja wileńskiego środowiska artystycznego, organizowanie i ułatwianie pracy twórczej, a także szerzenie kultury artystycznej w mieście. Statut WTAP przewidywał również inne formy działalności „towarzystwo

²² *Wileńskie środowisko artystyczne 1919–1945*, op. cit., s. 24.

²³ Pismo z Wydziału Sztuk Pięknych USB, nr inw. DW.168/2017.

²⁴ F. Ruszczyk, *Dzienniki*, cz. 2, *W Wilnie 1919–1939*, Warszawa 1996, s. 112.

²⁵ *Wileńskie środowisko artystyczne 1919–1945*, op. cit., s. 26.

²⁶ Szczegółowe omówienie działalności grupy, jej programu artystycznego oraz biogramy twórców z nim związanych znajdują się w publikacji D. Konstantynowa, *Wileńskie Towarzystwo Artystów Plastyków 1920–1939*, Warszawa 2006.

²⁷ *Ibidem*, s. 57.

miało organizować wystawy i loterie prac swoich członków, prowadzić działalność wystawienniczą, urządzać wieczory artystyczne, publiczne wykłady i odczyty poświęcone sztuce, ogłaszać konkursy, a także urządzać pracownie dla wspólnych seansów artystycznych²⁸. Grupa wydawała „Południe” – „pismo poświęcone sztuce i krytyce artystycznej”²⁹. To właśnie na jego łamach został ogłoszony przez S. Woźnickiego program artystyczny Towarzystwa. W drugim zeszycie „Południa” ukazał się jego artykuł *U progu syntezy*, który poruszył temat „teorii neoklasycyzmu, nurtu dominującego w twórczości WTAP”³⁰. W Towarzystwie działała także Kazimiera Adamska, którą Rouba poznał jeszcze na studiach na Wydziale Sztuk Pięknych. Przyszła żona malarza urodziła się w 1896³¹ roku (lub też 30 marca 1894 roku) w miejscowości Hołta³² na Ukrainie³³. Była córką Antoniego i Barbary Sosnowskich³⁴. Niestety, niewiele wiemy o jej życiu i twórczości. Wiadomo, że jej dorobek artystyczny pozostał w Wilnie w pracowni Roubów na placu Łukiskim³⁵, gdzie prawdopodobnie został zniszczony. Nie ma również żadnych informacji, co stało się z pracownią artystów po wyjeździe rodziny Rouby do Polski w 1946 roku. Adamska była malarką, graficzką, zajmowała się również krytyką sztuki. Uczyła się w „Szkole Rysunkowej i w Ukraińskiej Akademii Państwowej w Kijowie”³⁶. Tam też podczas studiów zawarła znajomość z „wyrafinowanym estetą Georgijem Narabuttem, grafikiem związanym z Mirem Iskusstwa”³⁷, a także z Mychajłem Bojczukiem i Wasiliem Kriczewskim³⁸. Wszyscy trzej artyści związani byli z nurtem sztuki prymitywnej. Po nauce w Kijowie Adamska wyjechała na dwa lata do Paryża, w celu uzupełnienia wykształce-

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem, s. 77.

³⁰ Ibidem, s. 79.

³¹ K. Czarnocka, *Adamska-Rouba Kazimiera*, [w:] *Słownik Artystów Plastyków Polskich i Obcych w Polsce działających*, t. 1, red. J. Maurin-Białostocka, Warszawa–Kraków–Gdańsk 1971, s. 7.

³² Carte d’idnetite, op. cit.

³³ Karta meldunkowa Kazimiery Adamskiej, Wilnio Lietuvos Valstybinis Archivas, F.64.

³⁴ *Słownik Artystów Plastyków Polskich...*, op. cit., s. 7.

³⁵ Informacja ustna podana przez prof. Kazimierza Łukaszewicza.

³⁶ *Słownik Artystów Plastyków Polskich...*, op. cit.

³⁷ D. Konstantynów, op. cit., s. 153.

³⁸ Ibidem.

nia. W 1919 roku przeniosła się do Warszawy, gdzie pracowała jako ilustratorka³⁹. Do Wilna przyjechała w 1921 roku, „kiedy otrzymała propozycję objęcia posady dyrektorki w tamtejszym Teatrze Żołnierskim”⁴⁰. W tym samym roku, 29 września poślubiła Michała Roubę w kościele św. Jakuba⁴¹. Malarka pracowała także w wileńskich szkołach średnich, ucząc rysunku⁴². Uprawiała przeważnie malarstwo olejne, akwarelowe, tworzyła malowidła ściennie. Główną dziedziną sztuki, której się poświęcała, była grafika użytkowa – plakat oraz ilustracja książkowa, dorywczo zajmowała się płaskorzeźbą i lalkarstwem⁴³. Publikowała felietony w wileńskim „Słowie”, pod pseudonimem *ergo*. W latach 1926/1927 i 1927/1928 Adamska uczyła na Zawodowych Kursach Rysunkowych dla Rzemieślników, wykładała „kompozycję i zdobienie sukien, rozwój ornamentu oraz aplikacje dla krawców i hafciarek”⁴⁴. Wraz z mężem zajmowała się opracowaniem graficznym „Południa”⁴⁵. Była również kierowniczką pracowni lalkarskiej w Szkole Rzemiosł Artystycznych⁴⁶, a w 1934 pracowni zabawkarskiej⁴⁷. Artystka brała udział do 1934 roku we wszystkich wystawach WTAP. S. Matusiak w „Źródłach Mocy” następująco opisał twórczość artystki „u Adamskiej-Roubiny widzę wyraźną drogę rozwoju talentu i wiedzy malarskiej... Zdaje mi się jednak (oby tak było rzeczywiście), że zbliżenie się pani A-R do prymitywu nie jest przypadkowe, że artystka znalazła tam nie przebrane skarby formalne i ideowe. Te dwie wartości na skrzydłach szczerego i silnego talentu mogą p. Adamską-Roubinę doprowadzić do wybitnych rezultatów”⁴⁸. Adamska, będąc w Paryżu, wystawiła swoje prace na Wystawie Stałej Polskich Artystów w siedzibie Association France – Pologne w 1924 roku. W recenzji z wystawy Edward Woroniecki następująco pisze o nich:

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Akt ślubu, kolekcja rodziny artysty, nr ew. 14.

⁴² K. Czarnocka, op. cit., s. 7.

⁴³ D. Konstantynów, op. cit., s. 153.

⁴⁴ Ibidem, s. 92.

⁴⁵ Ibidem, s. 81.

⁴⁶ J. Malinowski, op. cit., s. 120.

⁴⁷ J. Poklewski, *Polskie życie artystyczne w międzywojennym Wilnie*, Toruń 1994, s. 258.

⁴⁸ S. Matusiak, *Piąta wystawa WTAP, „Źródła Mocy” 1927, z. 2, s. 82–83.*

(...) bogaty cykl czarno-biały prac Adamskiej-Roubiny odznacza się zręcznym rysunkiem, dobrą kompozycją i ruchem. Szkoda, że jest mało oryginalny: artystce nie udaje się wyzwolić spod wpływów współczesnych rytowników. Bardziej osobiste są jej ilustracje barwne do książki dla dzieci, wykonane z zastosowaniem uproszczonej techniki, dającej żywe efekty. Artystka prezentuje tu typowe polskie cechy, podobnie jak w ludowych dobrze wykonanych batikach, utrzymanych w pięknych tonacjach. W sztuce dekoracyjnej twórca powinien podporządkować się temu, co najlepsze w sztuce danego narodu, a nie formom uświęconym tradycją. Mamy prawo oczekiwać tego od Adamskiej-Roubiny, która w cyklu ładnych akwarel dała dowód większej oryginalności⁴⁹.

Druga krótka wzmianka o artystce również pochodzi od Woronieckiego, który recenzując stałą wystawę polskich artystów w Paryżu, następująco opisuje jej prace: „prace Adamskiej-Roubiny charakteryzują się fantazją i elegancją. Artystka nadal pozostaje pod wyraźnym wpływem mistrzów współczesnej grafiki. Jej talent jest zapowiedzią przyszłych postępów”⁵⁰. Niestety, zachowało się tylko kilka prac Kazimiery Adamskiej. Są to obrazy olejne i akwarele. Ta nikła ilość materiału ikonograficznego nie pozwala na pełną analizę twórczości artystki. *Słownik Artystów Polskich* wymienia te, które są w posiadaniu rodziny M. Roubiny, a mianowicie: *Narciarz*⁵¹, *Św. Kazimierz, Pałac w Duboju, Góry pod Wilnem*⁵². D. Konstantynów wymienia osiem prac artystki: *Portret kobiety* – rysunek, *Portret kobiety z profilu*, *Portret młodego mężczyzny*, *Pani z maską*, *Nad Wilją* oraz *Brzeg Wilii*. W zbiorach rodziny M. Roubiny znajduje się także martwa natura wykonaną techniką akwareli i olejny obraz *Portret kobiety*. Prace te są niejednorodne, widać w nich chęć i wolę artystki do eksperymentowania w kilku konwencjach stylistycznych. Sangwinowy rysunek nawiązuje do szkoły wileńskiej, podobnie jak *Portret młodego mężczy-*

⁴⁹ E. Woroniecki, *L'Exposition des artistes polonais à l'Association France – Pologne*, „La Pologne politeque, économique, littéraire et artistique” 1924, I półr., s. 218–220.

⁵⁰ E. Woroniecki, *L'Art polonaise à Paris. L'exposition permanente des artistes polonaise (Ile série) à France – Pologne. L'exposition chez Mme Weill*, „La Pologne politeque, économique, littéraire et artistique” 1924, II półr., s. 360–362.

⁵¹ Po przeprowadzonej wnikliwej kwerendzie należy stwierdzić, że obrazu *Narciarz* nie ma w rodzinnej kolekcji.

⁵² Tej pracy również nie ma w zbiorach rodziny.

zny i *Pani z maską* – są one naśladownictwem twórczości L. Sleńdzińskiego, ale także zbliżają się do obrazów malowanych przez Kazimierza Kwiatkowskiego. Dwa portrety kobiece zostały wykonane przez artystkę w zupełnie innej stylistyce, są to bardzo mocne tektoniczne prace o uproszczonych i dekoracyjnych sylwetkach kobiet. W obrazie *Pałac w Duboju* i dwóch pejzażach widoczne są wpływy męża. W jednym z nich na pierwszym planie znajduje się jezioro, a za nim przestrzeń lasu. Forma drzew jest zbliżona do pąka bawełny, ten zabieg był charakterystyczną cechą malarstwa Rouby. Są to proste krajobrazy o lekko dekoracyjnym charakterze – jak mówił o nich sam artysta – komponowane. Pracą zwracającą się w stronę prymitywizmu z kręgu M. Bojczuka jest *Św. Kazimierz*. Przedstawienie to swoją naiwnością i prostotą przypomina ludowe malarstwo na szkle. D. Konstantynów podaje informację, że Adamska namalowała dekorację ścienną w kościele w Różance. „Były to prace w duchu neoprymytywizmu, inspirowanego malarstwem gotyckim”⁵³. Wydaje się jednak, że artystka była najbardziej związana z technikami graficznymi. Dość często jej prace były reprodukowane na łamach „Słowa”. Różnorodna twórczość świadczy o jej wszechstronności. Przyglądając się zachowanym pracom, można sądzić, że nie chciała malować podobnie jak mąż, wręcz starała się znaleźć sobie niszę, żeby z nim nie konkurować. Wzmianka zamieszczona w „Południu” następująco określa jej zmagania artystyczne: „na próżno szuka sobie przyczynając się z grafik à la Beardsley do suprematystycznych panneau, robiących wrażenie zrusyfikowanej Stryjeńskiej, lub naturalistycznie traktowanych pejzaży”⁵⁴. Według D. Konstantynowa użycie sformułowania „suprematystycznych panneau, robiących wrażenie zrusyfikowanej Stryjeńskiej” odnosi się do faktu, że artystka знаła dzieła rosyjskiej malarki A. Ekster z lat 1916–1917⁵⁵. Kazimiera Adamska-Rouba zmarła 2 kwietnia 1941 roku w Wilnie, została pochowana na cmentarzu Bernardyńskim.

Według przekazów rodziny, Roubowie tworzyli udane małżeństwo, Kazimiera była głową rodziny, jako osoba bardziej zaradna i operatywna niż jej małżonek. Była też kobietą bardzo nowoczesną i wyzwoloną, zawsze ubraną bardzo modnie i kolorowo. Brała udział

⁵³ D. Konstantynów, op. cit., s. 152.

⁵⁴ *Kronika artystyczna*, „Południe” 1922, z. 3, s. 59.

⁵⁵ *Ibidem*; D. Konstantynów, op. cit., s. 153.

niemal we wszystkich wystawach WTAP. Z zachowanych katalogów wynika, że pokazywała na wystawach prace w różnych technikach plastycznych, między innymi obrazy olejne, rysunki tuszem, akwarele, ilustracje do książek, linoryty, a także płaskorzeźby.

W zbiorach Biblioteki Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie znajduje się *Sztambuch Kazimiery Adamskiej Rouby*. Został on przywieziony z Wilna przez młodszą siostrę artystki⁵⁶. „Do zbiorów muzealnych sztambuch trafił w 1976 roku. Został zakupiony od siostry Karoliny Gimbutt z domu Adamskiej (ur. 1899 roku w Hołcie na ziemi Chersońskiej – zm. 1988 roku w Olsztynie)⁵⁷. Karolina ukończyła studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, otrzymując dyplom doktora wszech nauk lekarskich w 1930 roku. W 1929 roku wyszła za mąż za lekarza Władysława Gimbutta⁵⁸. Sztambuch ma wymiary 14,5 × 17,8 cm, zawiera 112 kart⁵⁹. „Obłożony jest czerwoną skórą, posiada białe wklejki, kapitałki oraz złożone brzegi. Przechowywany jest w ręcznie szytym futerale z czarnego materiału⁶⁰. W pamiętniku znajdują się 94 wpisy osób na 87 stronach, oraz 10 wierszy, 4 wpisy w języku obcym oraz to, co jest najciekawsze, czyli 16 rysunków⁶¹. Wiersze napisali dla Adamskiej: Kazimierz Wierzyński, Jerzy Wyszomirski, Józef Batorowicz, Wanda Niedziałkowska-Dobaczewska, Janina Kiriklisowa, Tadeusz Łopalewski, Witold Hulewicz, Hanna Nieławicka, Józef Myśliński, Stanisław Cywiński. Byli to najbardziej uznani polscy literaci, poeci i pisarze⁶².

16 rysunków zostało wykonanych w technice olejnej, akwareli, piórka i kredki⁶³. Wpisy pochodzą z lat 1923–1941⁶⁴.

Rysunki podaje zgodnie z chronologią wpisów⁶⁵:

– Bolesław Jamontt, *Drzewo*, ołówek, s. 11, 1923;

⁵⁶ K. Dobrowolska-Jakimczuk, *Wileński sztambuch Kazimiery Adamskiej-Rouby*, praca magisterska, mps, s. 17–18.

⁵⁷ G. Kobrzeniecka-Sikorska, *Wokół jednego sztambucha. Echa artystycznej szkoły wileńskiej*, „Studia Ełckie” 2013, nr 4, s. 2.

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ Ibidem; K. Dobrowolska-Jakimczuk, op. cit., s. 27.

⁶¹ Ibidem.

⁶² Ibidem, s. 65.

⁶³ Ibidem, s. 30.

⁶⁴ Ibidem, s. 21.

⁶⁵ Na potrzeby artykułu nadałam im robocze tytuły.

- Adam Międzybłocki, *Pejzaż*, akwarela, s. 12, 1927;
- Stefan Narewski, *Portret profilem*, ołówek, s. 37;
- Bolesław Bażukiewicz, *Głowa starca*, ołówek, s. 48;
- Bronisław Jamontt, *Autoportret*, kredka, s. 57;
- Bronisław Jamontt, *Fragment Wilna*, akwarela, s. 58;
- Helena Schrammówna, *Kobieta z koszem i parasolem*, ołówek, s. 72, 1928;
- Michał Rouba, *Pejzaż z domem*, akwarela, s. 75, 1927;
- Bolesław Jamontt, *Pejzaż z drzewem*, ołówek, s. 81, 1931;
- Bolesław Jamontt, *Pejzaż*, tusz, s. 82, 1931;
- Ludwik Bouchard, *Scena z domem*, tusz, s. 86, 1931;
- Jerzy Hoppen, *Wilno*, tusz, s. 87, 1931;
- Bolesław Bażukiewicz, *Stara kobieta*, kredka, s. 98;
- Ludomir Sleńdziński, *Kłęczący akt męski*, kredka, s. 110;
- Marian Słonecki, *Stogi siana*, olej, s. 112.

Oprócz wpisów malarzy, literatów, znajdują się tam wpisy polityków – prezydenta Ignacego Mościckiego i innych, jak również zbiorowe, m.in. członków Wileńskiego Towarzystwa Artystów Plastyków. Całość jest bardzo interesującym świadectwem życia kulturalnego w międzywojennym Wilnie. Liczba wpisów świadczy, że właścicielka była osobą powszechnie znaną i docenianą przez elity intelektualne. Pamiętnik przedstawia dużą wartość historyczną, pokazuje z kim małżeństwo Roubów utrzymywało kontakty zawodowo-towarzyskie. Są to znane postacie ze świata artystycznego, kultury i polityki. Wpisy w pamiętniku świadczą, że artyści byli zapraszani na ważne spotkania w środowisku wileńskim⁶⁶.

Michał Rouba brał czynny udział w działaniach na polu edukacji artystycznej młodzieży. Placówką, w której rozpoczął pracę dydaktyczną była założona przez WTAP Szkoła Rysunkowa. „Zajęcia rozpoczęły się 27 lutego 1921 roku”⁶⁷. Uczył tam rysunku i malarstwa⁶⁸, a także wykładał historię stylów⁶⁹. Kiedy w 1928 roku na miejsce Szkoły Rysunkowej powstała Szkoła Rzemiosł Artystycznych, dalej prowadził zajęcia, aby od roku 1931 pełnić w niej funkcję

⁶⁶ <https://wmwm.pl/eksponat/69416,sztambuch-kazimiery-adamskiej-rouba> [dostęp: 04.05.2021].

⁶⁷ D. Konstantynów, op. cit., s. 88.

⁶⁸ Dwa zaświadczenia o prowadzeniu zajęć wydane przez L. Sleńdzińskiego z 1921 i 1931 roku, nr inw. DW.186/ 212.

⁶⁹ D. Konstantynów, op. cit., s. 96.

kierownika⁷⁰. W szkole tej pracowała również jego żona. Dokonania pedagogiczne Rouby zostały zauważone przez prasę, z okazji wystawy sprawozdawczej szkoły w 1932 roku ukazała się recenzja o pracach malowanych przez jego uczniów:

Gdy się przejrzało na wystawie dużą ilość prac akwarelowych uczniów, które wykonali pod kierunkiem Michała Rouby, trzeba potem o nich mówić z uznaniem. Prawie żadnych pomocy naukowych (wpisy w szkole są minimalne, a młodzież uboga), a rezultaty bardzo poważne. Michał Rouba umie postępując się takim modelem, jaki ma pod ręką, wpoić w swych uczniów dobrą znajomość kolorystyki. Wystarczy mu jakaś wstążka zielona, jakiś kilim, kawał tkaniny, garnek gliniany itp. Przedmioty codziennego użytku, aby przez odpowiednie ugrupowanie przedmiotów jednego koloru – pokazać jak różne mogą być jego odcienie i jak należy odcienie te wydobyć za pomocą pędzla⁷¹.

Recenzja z wystawy sprawozdawczej z roku 1934 również przychylnie oceniła prace jego uczniów „widzimy dobre prace akwarelowe uczniów działu malarskiego (kierownik art. Michał Rouba, techniczny Leonard Torwirt), odznaczające się przede wszystkim znajomością kolorystyki. Znaczne postępy wykazują uczniowie w liternictwie, które wykłada również Michał Rouba”⁷². Kolejnym krokiem w karierze pedagogicznej było objęcie stanowiska dyrektora Kursów Rysunków i Malarstwa im. Franciszka Smuglewicza WTAP w 1932 roku⁷³. Artysta uczył także rysunku w Gimnazjum Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu w Wilnie⁷⁴. Swoją pracę pedagogiczną Rouba dzielił pomiędzy inne placówki: w roku szkolnym 1922/1923 prowadził zajęcia z robót ręcznych i kaligrafii w Państwowym Gimnazjum im. J. Słowackiego⁷⁵. Już w roku 1917 wykładał rysunek na rocznych Kursach dla Nauczycieli Szkół Po-

⁷⁰ *Kształcenie artystyczne w Wilnie*, op. cit., s. 118.

⁷¹ J. Wyszomirski, *Dwie wystawy w szkołach plastyków*, „Słowo” 1932, nr 153, s. 3.

⁷² Idem, *Wystawa w Szkole Rzemiosł i Przemysłu Art*, „Słowo” 1934, nr 160, s. 6.

⁷³ Zaświadczenie, kolekcja rodziny artysty, nr ew. 33.

⁷⁴ Zaświadczenia wydane przez Dyрекję Gimnazjum, stwierdzające pracę artysty na stanowisku nauczyciela rysunku z lat 1922, 1929 i 1931, kolekcja rodziny artysty, nr ew. 43.

⁷⁵ Zaświadczenie wydane przez dyrektora Gimnazjum, kolekcja rodziny artysty, nr ew. 47.

wszechnych w Wilnie w trakcie okupacji niemieckiej⁷⁶. Podczas rocznego pobytu w Paryżu podjął pracę pedagogiczną w Szkole Polskiej im. A. Szawklisa, gdzie przez cały rok 1923/1924 prowadził „dział pogadank z dziedziny języka polskiego, krajoznawstwa i historii”⁷⁷. W 1930 roku malarz został powołany przez Kuratorium Okręgu Szkolnego Wileńskiego na członka Państwowej Komisji Egzaminacyjnej w charakterze egzaminatora rysunków „dla przeprowadzenia egzaminów dojrzałości dla eksternów – uczniów gimnazjów prywatnych bez praw w Wilnie oraz eksternów w j. rosyjskim”⁷⁸. W 1931 roku Rouba otrzymał Dyplom na Nauczyciela Szkół Średnich Ogólnokształcących i Seminariów Nauczycielskich⁷⁹. Pracując w tak wielu szkołach, był najbardziej zaangażowany w działalność związaną ze szkołą i kursami prowadzonymi przez WTAP.

Pisząc o pracy artystycznej malarza, trzeba wziąć pod uwagę imponujący dorobek na polu nauki w zakresie malarstwa, rysunku oraz pobocznych dziedzin, takich jak liternictwo czy roboty ręczne. Wyraźne zaangażowanie w naukę młodego pokolenia artystów i rzemieślników świadczy, że praca pedagogiczna sprawiała mu wielką przyjemność. Jednakże, co jest ciekawe, ograniczył ją do szkół średnich, nigdy nie wykładając na Wydziale Sztuki USB, jak jego koledzy z Towarzystwa. Z recenzji zamieszczonych w „Słowie” można wysnuć wnioski, że Rouba przykładał dużą wagę do pracy z młodzieżą, a także wykazywał się kreatywnością w przygotowywaniu zajęć.

Malarz rzadko opuszczał rodzinne miasto; odbył w ciągu swego życia tylko dwie zagraniczne podróże. Pierwszą z nich był roczny pobyt w Paryżu, pomiędzy 1923 a 1924 rokiem, gdzie wraz z żoną pogłębiali znajomość historii sztuki, odwiedzając liczne muzea i spotykając się z artystami. Niestety, nie zachowała się żadna wzmianka na temat, czy artysta pobierał tam lekcję malarstwa, natomiast dokument z atelier artystycznego La Poupeé Babet G. Pichot⁸⁰ ujawnia, że

⁷⁶ Zaświadczenie, kolekcja rodziny artysty, nr ew. 42.

⁷⁷ Zaświadczenie wydane przez szkołę, nr inw. DW.186/145.

⁷⁸ Pismo z Kuratorium Okręgu Szkolnego Wileńskiego, nr inw. DW.186/145.

⁷⁹ Dyplom, wydany przez Państwową Komisję Egzaminacyjną w Wilnie, kolekcja rodziny artysty, nr ew. 14.

⁸⁰ Dokument zaświadczający o pracy w atelier, podpisany przez właściciela, kolekcja rodziny artysty, nr ew. 28.

pracował w nim „w charakterze malarza”⁸¹. W 1930 Roubowie odbyli podróż do Włoch, odwiedzili Rzym⁸² i Capri. W albumie znajdują się jedynie trzy bilety wstępu do muzeów: dwa z Musei e Gallerie Pontificine Pinacoteca Vaticana i jeden z Comune di Venezia Ingresso al Museo Correr⁸³.

Michał Rouba, oprócz zaangażowania w sprawy WTAP oraz pedagogiczne, był członkiem organizacji związanych z kulturą i sztuką, a także uczestniczył w życiu intelektualnym Wilna. Jego nazwisko pojawia się w licznych stowarzyszeniach, takich jak Rada Wileńskich Zrzeszeń Artystycznych (RWZA), która powstała w 1931 roku⁸⁴ i była wsparciem dla Oddziału Sztuki. Zrzeszała osiem organizacji kultury wileńskiej: Wileńskie Towarzystwo Artystów Plastyków, Wileńskie Towarzystwo Filharmoniczne, wileńskie oddziały Polskiego Towarzystwa Muzyki Współczesnej, Związku Zawodowego Literatów Polskich i Związku Artystów Scen Polskich, Koło Miłośników Wilna i Wileńszczyzny przy Polskim Towarzystwie Krajoznawczym, Wileńskie Towarzystwo oraz sekcję naukowo-artystyczną Towarzystwa Popierania Przemysłu Ludowego⁸⁵. Z inicjatywy Rady powstał w 1933 jeden z najbardziej elitarnych klubów intelektualnych Wilna – „Smorgonia” – skupiający literatów, malarzy, muzyków. Siedzibą klubu⁸⁶ był lokal Związku Literatów.

Klub „Smorgonia” zorganizował w ciągu roku osiemnaście zebrań towarzyskich, które odbywały się w soboty wieczorem. Nowo powstałe koło za dewizę obrało sobie zabawy, uciechy oraz wieczory literacko-muzyczne, których stałymi bywalcami byli Roubowie. Artysta został powołany do Bandy Cyganów (...) uchwałą prezydium Rady Wileńskich Zrzeszeń Artystycznych i Zarządu „Somorgonii”, powziętą na posiedzeniu 20 lutego 1933 roku, a wykonaną na otwarciu klubu „Smorgonia” 1 kwietnia 1933⁸⁷.

⁸¹ I. Kołoszyńska, *Michał Rouba. Zarys działalności twórczej*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie”, pod red. K. Michalskiego, t. 26, Warszawa 1982, s. 377.

⁸² Karta pobytu w Rzymie, nr inw. DW.186/146.

⁸³ Bilety znajdują się z albumie M. Rouby, nr DW.186/125.

⁸⁴ D. Konstantynów, op. cit., s. 21.

⁸⁵ Ibidem, s. 21.

⁸⁶ Szczegółowy zakres działalności Klubu wraz z listą członków znajduje się w publikacji S. Lorentza, *Album wileńskie*, Warszawa 1986, s. 129–160.

⁸⁷ Ibidem, s. 128, 131.

Z czasów istnienia klubu zachował się zabawny wiersz o artyście:

Gdy obrazy rąbie ROUBA
Wszystkie Muzy biorą po łbach.
Stoi grusza na ugorze,
Jedzie kolor na kolorze.
Stawy, lasy, lata, wiosny,
Pejzażowe stosy rosną.
Niechże rosną w firmamenty
Pomnikowym postumentem.
Wszystkie Muzy biorą po łbach,
Gdy obrazy rąbie Roubas⁸⁸.

Ten zabawny utwór świadczy, że spotkania miały czysto towarzyski charakter, a ich uczestnicy posiadali poczucie humoru i dystans do samych siebie. Organizacja licznych wieczorów towarzyskich pokazuje prężną działalność klubu, a także ogromną popularność „Smorgonii”.

W roku 1923 Roubas został członkiem komitetu powstania pomnika Syrokomli⁸⁹. Malarz, wraz z Zygmuntem Nagrodzkim i Witoldem Bańkowskim, według relacji F. Ruszczyca, był przeciwny projektowi Czesława Janikowskiego⁹⁰. Według M. Stolzmana chciano, aby projekt był wykonywany przez Rafała Jachimowicza w 60. rocznicę śmierci poety. Autorka przypuszcza, że „do ostatecznej realizacji pomnika nie dopuścili polscy endecy, którym nie w smak była wielonarodowa interpretacja zasług Syrokomli”⁹¹. Śledząc inne komitety, np. powstania pomnika Adama Mickiewicza, można zauważyć, że ich członkowie oraz osoby związane z kręgiem kultury wileńskiej były bardzo podzielone. O tych podziałach pisze I. Federowicz, odtwarzając historię sporu o pomnik Mickiewicza⁹².

Michał Roubas był także członkiem zarządu Rady Artystyczno-Nadzorczej, która dbała o opiekę merytoryczną nad Stałą Wystawą

⁸⁸ Ibidem, s. 145.

⁸⁹ F. Ruszczyca, op. cit., s. 182.

⁹⁰ Ibidem.

⁹¹ M. Stolzman, *Nigdy od ciebie miasto...*, Olsztyn 1987, s. 136.

⁹² I. Federowicz, *Dyskusje na temat pomnika Adama Mickiewicza w Wilnie na łamach prasy wileńskiej z lat, 1925–1927*, „Kolabotyra” 2011, nr 56, s. 149–156.

Sztuki w Wilnie, założoną przez Abbe Sapiro⁹³ w grudniu 1930 roku. Drugą instytucją wystawienniczą, będącą przeciwwagą dla komercyjnej Stałej Wystawy, było „Stowarzyszenie Muzeum Sztuki Współczesnej. (...) Stowarzyszenie to miało zorganizować i utrzymywać stały zbiór dzieł sztuki współczesnej”⁹⁴. Rouba został wybrany do zarządu, pełniąc w nim rolę sekretarza. Stowarzyszenie to zostało powołane w 1931 roku⁹⁵. Kiedy młodsze pokolenie artystów zawiązało Wileńskie Towarzystwo Niezależnych Artystów Sztuk Pięknych (WTNASP), doprowadziło do podziału WTAP. Starsze pokolenie ostro zaprotestowało listem skierowanym do członków nowo powstałego WTNASP, deklarując swoje wystąpienie z WTAP. List ten podpisali Sleńdziński i Rouba. Nastąpił tu pokoleniowy konflikt, walka o wpływy oraz pozycję. Po przełamaniu monopolu na organizowanie wystaw i szkół artystycznych przez WTAP, w 1933 roku rozpoczęła działalność Spółdzielnia Artystyczna, w której działał Rouba, będąc członkiem jej zarządu⁹⁶. Zaistniała dziwna sytuacja, malarz wpierw bronił WTAP, po czym wszedł w szeregi konkurencyjnej grupy artystycznej. Powodem takiej zmiany mógł być konflikt osobisty Rouby ze Sleńdzinskim lub innymi członkami grupy. W 1935 roku nazwisko malarza już nie figuruje na liście członków Towarzystwa⁹⁷. Być może przyczyną opuszczenia WTAP przez Roubę był konflikt pomiędzy nim a członkami grupy. Prawdopodobnie chodziło o zorganizowanie przez artystę własnej indywidualnej wystawy w Wilnie i w Warszawie, czym przełamał monopol na wspólne wystawianie prac.

Artysta, będąc członkiem WTAP, od początku założenia grupy brał udział w wystawach organizowanych przez Towarzystwo Zachęty Sztuk Pięknych. Kiedy w 1930 roku powstał Instytut Propagandy Sztuki, jako przeciwwaga dla Zachęty – co spowodowane było to opiniami twórców niezadowolonych z polityki wystawienniczej galerii, promującej artystów z kręgu umiarkowanej nowoczesności – Rouba był zapraszany do udziału w wystawach organizowanych przez nową instytucję. W korespondencji prowadzonej pomiędzy In-

⁹³ D. Konstantynów, op. cit., s. 40–41.

⁹⁴ Ibidem, s. 42.

⁹⁵ Ibidem.

⁹⁶ Ibidem, s. 30.

⁹⁷ Ibidem, s. 233.

stytutem a artystą znajduje się informacja o próbach negocjacji cen za obrazy. *Domki praczek* sprzedano do Państwowych Zbiorów Sztuki (PZS) za 450 zł⁹⁸, natomiast *Pejzaż zimowy* – (obraz zaginiony) planowano kupić za 300 zł⁹⁹.

Rouba brał także udział w Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu w 1929 roku, na której otrzymał mały medal srebrny¹⁰⁰, a także w Wystawie Okrężnej w Katowicach w 1928 roku, na której został zakupiony jego obraz „*Świt nad Wilją* – przez p. Konserwatora T. Dobrowolskiego dla Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego”¹⁰¹. W 1930 roku artysta został zaproszony do wzięcia udziału przy organizowaniu III Targów Północnych w Wilnie, przydzielono go do Sekcji Przemysłu Ludowego¹⁰². Malarz zaproszony został także do udziału w Wystawie Sztuki Religijnej i Kościelnej w Częstochowie, która odbyła się w 1934 roku pod auspicjami Ruchomej Wystawy Sztuki. Artysta wziął udział w wystawie Ruchomej Sztuki w Warszawie¹⁰³.

Rouba miał zorganizowane dwie indywidualne wystawy – w 1935 roku w Wilnie i w warszawskiej Zachęcie oraz w 1938 roku w rodzinnym mieście. Trzecia prezentacja jego twórczości była przewidywana na rok 1939, niestety, plany zostały udaremnione z powodu wybuchu II wojny światowej.

Michał Rouba uczestniczył w wystawach zagranicznych organizowanych przez Towarzystwo Szerzenia Sztuki Polskiej pośród Obcych (TOSSPO)¹⁰⁴. Instytucja ta miała na celu promocję polskiej kultury i sztuki. Jednakże jej prezes Mieczysław Treter skłaniał się ku połowicznemu przedstawianiu polskiego dorobku dziedzictwa kulturowego, do uczestnictwa w wystawach zapraszał grupy

⁹⁸ Pismo z dn. 21.01.1930 r., nr inw. DW.186/144.

⁹⁹ Pismo z dn. 14.05.1932 r., kolekcja rodziny artysty.

¹⁰⁰ I. Kołoszyńska, op. cit., s. 424.

¹⁰¹ Sprawozdanie z Wystawy Okrężnej w Katowicach z dn. 16.07.1928 r., nr inw. DW.186/277.

¹⁰² Pismo od Dyrektora Targów Północnych, nr inw. DW.186/278.

¹⁰³ Pismo z potwierdzeniem odbioru 2 rysunków z dn. 20.02.1929?, nr inw. DW. 186/279.

¹⁰⁴ *Towarzystwo Szerzenia Kultury Polskiej wśród Obcych*; K. Nowakowska-Sito, *TOSSPO – Propaganda sztuki polskiej za granicą w dwudziestoleciu międzywojennym*, [w:] *Sztuka i Władza*, red. D. Konstantynów, R. Pasieczny, P. Paszkiewicz, Instytut Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2001, s. 143–154, J. Pollakówna, *Towarzystwo Szerzenia Sztuki Polskiej wśród Obcych*, [w:] *Polskie życie artystyczne w latach 1915–1939*, op. cit., s. 550–556.

artystyczne tworzące w duchu umiarkowanej nowoczesności, do której należał artysta. Malarz brał udział w wielu wystawach zagranicznych. Informacje te odnaleźć można w katalogach wystaw oraz w jego osobistej korespondencji z Instytutem Propagandy Sztuki (IPS)¹⁰⁵. Po wystawie, która odbyła się w Dreźnie w 1935 roku, obraz *Stary Park* został zakupiony przez Radę miasta Drezna¹⁰⁶. Rouba został zaproszony do prestiżowego projektu TOSSPO, którym było uczestnictwo Polski w Światowej Wystawie w Nowym Jorku w 1939 roku¹⁰⁷. Artysta wziął udział w dużej wystawie objazdowej po USA, która miała na celu promowanie sztuki europejskiej w Stanach Zjednoczonych. Organizatorem jej był Carnegie Institut. W 1934 roku, po wystawie w Pittsburghu, został zakupiony przez Henriego Abbota obraz artysty *Srebrny pejzaż*¹⁰⁸. Rouba spotkał się także osobiście z dyrektorem Carnegie – panem Saint-Gaudensem w Wilnie. Informacja ta znajduje się w korespondencji z 1934 i 1937 roku, w której dyrektor wyraża chęć spotkania się z artystą, w celu obejrzenia jego obrazów¹⁰⁹. Malarz otrzymywał stypendium z Funduszu Kultury Narodowej (FKN). Kwotę w wysokości 400 zł pobierał od stycznia do września 1934 roku¹¹⁰. Również z tego samego źródła otrzymał dwa jednorazowe zasiłki w wysokości 500 i 750 złotych, jako pomoc przy zorganizowaniu pierwszej zbiorowej wystawy w Warszawie¹¹¹. Rouba należał do WTAP, które było w kręgu ugrupowań zaliczanych do państwowotwórczych¹¹², dlatego też grupa ta przyłączyła się do powołanego w 1934 roku Bloku Zawodowych Artystów Plastyków.

¹⁰⁵ Aneks dotyczący wystaw oraz korespondencja znajdująca się w kolekcji prywatnej, K. Nowakowska, *Pawilon Polski na nowojorskiej wystawie światowej 1939–1940*, Warszawa, 2013, s. 254.

¹⁰⁶ I. Kołoczyńska, op. cit., s. 421.

¹⁰⁷ Aneks z informacjami o wystawach.

¹⁰⁸ Korespondencja z Carnegie Institut, dotycząca rozliczenia za zakupiony obraz, kolekcja rodziny artysty.

¹⁰⁹ List z Carnegie Institut z dn. 21.03.1934 oraz list od Władysława Jarockiego – dyrektora TSSPO, dotyczące wizyty reprezentantów organizacji w Wilnie i spotkania z artystą, nr inw. DW.186/127.

¹¹⁰ Trzy pisma, dotyczące przyznania stypendium przez Narodowy Fundusz Kultury, nr inw. Dw.186/144–245.

¹¹¹ Pisma z 14.11.1934 oraz z 13.06.1935 roku, dotyczące przyznania zapomogi, nr inw. DW.186/236.

¹¹² A. Chmielewska, *W służbie państwa i społeczeństwa i narodu*, Warszawa 2006, s. 87.

Było to powodem dużego nieporozumienia, gdyż malarz rok wcześniej złożył podanie – pozytywnie rozpatrzone – do konkurencyjnego Związku Zawodowego Polskich Artystów Plastyków¹¹³. W piśmie akceptującym jego akces Związek nawet pytał, czy istniałaby możliwość założenia filii wileńskiej po konsultacjach z Tymonem Niesiołowskim i Marianem Szczyrbułą, którzy również należeli do niego i przebywali w Wilnie¹¹⁴. 21 stycznia 1936 roku Rouba otrzymał pismo potwierdzające przez ZZPAP przyjęcie prośby o wystąpienie ze związku. Miesiąc później przysłano mu pismo z zarządu Bloku ZAP o zawieszeniu go na trzy miesiące, w celu uregulowania sprawy przynależności do dwóch związków jednocześnie, argumentując następująco: „ze względu na odrębność kierunków artystycznych tych dwóch ugrupowań uczestnictwo Sz. Kolegi w obydwu salonach nie jest dopuszczalna”¹¹⁵. Faktycznie Rouba został zawieszony z braku szybkiego obiegu informacji. Sprawa ta ukazuje napięte stosunki pomiędzy artystami reprezentującymi ruchy awangardowe i twórcami związanymi z mecenatem państwowym¹¹⁶.

Rouba był także wykonawcą trzech zleceń na zamówienie Kościoła katolickiego. Było to bardzo ciekawe i wymagające zadanie, gdyż był on malarzem pejzażystą, tworzącym obrazy przeważnie w technice olejnej na desce lub na płótnie. Otrzymanie propozycji na odnowienie kościołów i wykonanie obrazów o treści religijnej świadczy, że artysta był wszechstronny, a jego talent ceniony. Współpracując i pokazując swe prace na wystawach organizowanych przez TOSSPO, otrzymał od Wojciecha Jastrzębowskiego prestiżową propozycję nadesłania kilku obrazów do Komisji, która decydowała o wystroju kajut turystycznych i luksusowych na polskim statku oceanicznym m/s Piłsudski¹¹⁷. Jednakże w katalogu prezentującym

¹¹³ Pismo artysty potwierdzające przyjęcie w poczet członków ZZPAP, nr inw. DW.186/236.

¹¹⁴ Ibidem.

¹¹⁵ Pismo zarządu Blok ZAP do Michała Rouby z dn. 31.01.1936 r., nr inw. DW.186/219.

¹¹⁶ Szczegółowe nakreślenie tematu zawarte zostało w książce A. Chmielewskiej, op. cit., s. 103.

¹¹⁷ Odrębny list W. Jastrzębowskiego, wyjaśniający kwestię i procedurę zakupu przez ministerstwa dzieł sztuki wyraźnie w odpowiedzi na zapytanie artysty. List utrzymany w przyjacielskiej formie, o czym świadczy podpis Jastrzębowskiego „Dłoń ściskam cześć”. W nim właśnie padła propozycja o nadesłaniu obrazów o tematyce wileńskiej, nr inw. DW.186/125.

dzieła sztuki znajdujące się na transatlantyku nie ma wymienionych jego prac¹¹⁸. W 1934 roku Rouba został poproszony przez M. Tretera o nadesłanie swojego życiorysu w celu umieszczenia jego nazwiska w słowniku *Allgemeiner Lexikon der bilderen Künstler*, wydawanym przez wydawnictwo Thieme und Becker¹¹⁹.

Artysta należał także do Ligi Obrony Powietrznej Państwa¹²⁰ oraz do Wileńskiego Towarzystwa Polskiej Sztuki Scenicznej¹²¹.

Michał Rouba, znany i ceniony obywatel Wilna, bywał często zapraszany na liczne spotkania i bankiety. W dokumentach związanych z artystą zachowały się, zapewne tylko nieliczne, zaproszenia: na raut z okazji obchodu dziesięciolecia wyzwolenia Wilna z 1929 roku¹²², na wieczór zorganizowany na cześć Nuny Młodziejowskiej-Szczurkiewiczowej – artystki i dyrektorki Teatru Polskiego¹²³, a także na wieczór pożegnalny wydany na cześć prezesa i dyrektora Zarządu Wileńskiego Koła Związku Bibliotekarzy Polskich – Stefana Rygla¹²⁴. W dokumentach malarza znajdują się także podziękowania za pomoc przy dekoracji dwóch spotkań – Koła Humanistek z 1929 oraz auli Śniadeckich Uniwersytetu Stefana Batorego na Wszechświatowy Dzień Sodalicji Mariańskich¹²⁵. F. Ruszczyc w *Dzienniku* wspomina także, że Roubowie uczestniczyli w bankiecie dla Malinowskiego wydanym przez Żydów (Wielka Pohulanka 9)¹²⁶. Liczne zamówienia z dziedziny typografii i ilustracji książkowej, a także sprzedaż obrazów oraz praca w szkołach pozwoliły małżeństwu w 1934 roku na przeniesienie się z ulicy Starej do nowego mieszkania, znajdującego się w nowoczesnej kamienicy przy ulicy Mostowej¹²⁷. Po wybuchu II wojny światowej artysta wraz z żoną zostali wyrzuceni z tego lokalu przez niemieckie wojsko i osiedlili się w małym domku przy

¹¹⁸ L. Niemojewski, *M/S Piłsudski. Katalog dzieł architektury, rzeźby, malarstwa i grafiki na polskim statku oceanicznym*, Warszawa 1935.

¹¹⁹ *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Anike bis zu Gegenwart*, begründet von Ulrich Thieme und Felix Becker, t. 29, Lipsk 1935, s. 107.

¹²⁰ Legitymacja członkowska nr 2588, nr inw. DW.186/146.

¹²¹ Pokwitowanie wpłaty składki członkowskiej, nr inw. DW.186/147.

¹²² Kolekcja rodziny artysty.

¹²³ Ibidem.

¹²⁴ Ibidem.

¹²⁵ Ibidem.

¹²⁶ F. Ruszczyc, op. cit., s. 189.

¹²⁷ Dokument traktujący o podpisaniu umowy o zakup w ratach mieszkania, kolekcja rodziny artysty, nr ew. 63.

placu Łukiskim, gdzie mieszkali w dość ciężkich warunkach¹²⁸. Tam też oboje zmarli w 1941 roku; pierwsza odeszła Kazimiera – 2 kwietnia, Michał zmarł 12 lipca na zawał serca¹²⁹. Oboje zostali pochowani na cmentarzu Bernardyńskim we wspólnej mogile. Uroczystość pogrzebowa Michała odbyła się we wtorek 12 sierpnia 1941 roku o godzinie 9 rano w kościele św. Jakuba¹³⁰.

Życiorys artysty przedstawia drogę człowieka naznaczoną dwiema pasjami – malarstwem oraz pracą pedagogiczną. Ukazuje artystę związanego z Wilnem, jego kulturą oraz środowiskiem artystycznym, w którego życiu brał czynny udział. Nagła śmierć podczas II wojny światowej przerwała jego działania artystyczne i pedagogiczne.

Izabela Mościcka

Bibliografia

Źródła

LITEWSKIE ARCHIWA PAŃSTWOWE WILNO

Karta meldunkowa Kazimiery Adamskiej, nr inw. F.64.

Paszport Antoniny Kowzan Rouby, nr inw. f.789, ap. 2, b. 1, k. 120.

Zaświadczenie wydane przez byłych nauczycieli artysty, informujące o pobieraniu nauki w Szkole Realnej w latach 1906–1912, nr inw. 175 – 11-XII-B-144-5.

KOLEKCJA RODZINY ARTYSTY

Akty ślubu

Dyplom, wydany przez Państwową Komisję Egzaminacyjną w Wilnie

Dokument zaświadcający o pracy w atelier podpisany przez właściciela

Dokument traktujący o podpisaniu umowy o zakup w ratach mieszkania

Korespondencja z Carnegie Institut dotycząca rozliczenia za zakupiony obraz, kolekcja rodziny artysty

Zaświadczenia wydane przez Dyрекcję Gimnazjum, potwierdzające pracę artysty na stanowisku nauczyciela rysunku z lat 1922, 1929 i 1931

Zaświadczenie wydane przez dyrektora Gimnazjum

¹²⁸ Informacji tej udzielił siostrzeniec artysty.

¹²⁹ Ibidem.

¹³⁰ Powiadomienie o uroczystości w lokalnej prasie, kolekcja rodziny artysty, nr ew. 92.

ARCHIWUM AKADEMII SZTUK PIĘKNYCH W KRAKOWIE

Ankieta wypełniona przez Roubę, nr inw. T19B (A122)

Lista studentów prof. J. Malczewskiego, nr inw. KS8

Świadectwo za I semestr 1913/1914, nr inw. KS6 oraz świadectwo za II semestr 1913/1914, nr inw. KS7

GABINET GRAFIKI I RYSUNKU WSPÓŁCZESNEGO, MUZEUM NARODOWE W WARSZAWIE

Bilety znajdujące się z albumie M. Rouby, nr inw. DW.186/125.

Carte d'identité, nr inw. DW. 186/15.

Dwa zaświadczenia o prowadzeniu zajęć wydane przez L. Sleńdzińskiego z 1921 i 1931 roku, nr inw. DW.186/ 212.

Karta pobytu w Rzymie, nr inw. DW.186/146.

Legitymacja członkowska nr 2588, nr inw. DW.186/146.

List z Carnegie Institut z dn. 21.03.1934 oraz list od Władysława Jarockiego – dyrektora TSSPO dotyczące wizyty reprezentantów organizacji w Wilnie i spotkania z artystą, nr inw. DW.186/127.

Odręczny list W. Jastrzębowskiemu wyjaśniający kwestię i procedurę zakupu przez ministerstwa dzieł sztuki, nr inw. DW.186/125.

Pisma z 14.11.1934 oraz z 13.06.1935 r. dotyczące przyznania zapomogi, nr inw. DW.186/236.

Pismo artysty potwierdzające przyjęcie w poczet członków ZZPAP, nr inw. DW.186/236.

Pismo od Dyrektora Targów Północnych, nr inw. DW.186/278.

Pismo z dn. 21.01.1930 r., nr inw. DW.186/144.

Pismo z Kuratorium Okręgu Szkolnego Wileńskiego, nr inw. DW.186/145.

Pismo z potwierdzeniem odbioru 2 rysunków z dn. 20.02.1929?, nr inw. DW.186/279.

Pismo z Wydziału Sztuk Pięknych USB, nr inw. DW.168/217.

Pismo zarządu Blok ZAP do Michała Rouby z dn. 31.01.1936 r., nr inw. DW.186/219.

Pokwitowanie wpłaty składki członkowskiej, nr inw. DW.186/147.

Sprawozdanie z Wystawy Okrężnej w Katowicach z dn. 16.07.1928 r., nr inw. DW.186/277.

Trzy pisma dotyczące przyznania stypendium przez Narodowy Fundusz Kultury, nr inw. DW.186/144-245.

Zaświadczenie wydane przez szkołę, nr inw. DW.186/145.

Opracowania

Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Anike bis zu Gegenwart, begründet von Ulrich Thieme und Felix Becker, t. 29, Lipsk 1935.

- Chmielewska A., *W służbie państwa i społeczeństwa i narodu*, Warszawa 2006.
- Dobrowolska-Jakimczuk K., *Wileński sztambuch Kazimierzy Adamskiej-Rouby*, praca magisterska, mps.
- Federowicz I., *Dyskusje na temat pomnika Adama Mickiewicza w Wilnie na łamach prasy wileńskiej z lat, 1925–1927*, s. 149–156.
- Ferdynand Ruszczyc (1870–1936). *Życie i dzieło*, oprac. S. Krzysztofowicz-Kozakowska, A. Kroplewska-Gajewska, Kraków 2002.
- Kobrzeńska-Sikorska G., *Wokół jednego sztambucha. Echa artystycznej szkoły wileńskiej*, „*Studia Łłckie*” 2013, nr 4.
- Konstantynów D., *Wileńskie Towarzystwo Artystów Plastyków 1920–1939*, Warszawa 2006.
- Kształcenie artystyczne w Wilnie i jego tradycje*, opr. J. Malinowski, M. Woźniak, R. Jannonienė, Toruń 1995.
- Lorentz S., *Album wileńskie*, Warszawa 1986.
- Mikalojus Konstantinas Čiurlionis. *Twórczość, osobowość, środowisko*, oprac. P. Kopszak, N. Adomovičien, katalog wystawy Muzeum Narodowego w Warszawie, Muzeum Narodowego w Poznaniu i Narodowego Muzeum Sztuki w Kownie, Warszawa 2001.
- Niemojewski L., *M/S Piłsudski. Katalog dzieł architektury, rzeźby, malarstwa i grafiki na polskim statku oceanicznym*, Warszawa 1935.
- Poklewski J., *Polskie życie artystyczne w międzywojennym Wilnie*, Toruń 1994.
- Polski Słownik Biograficzny*, t. 32/2, pod red. E. Rostworowskiego, z. 133, Wrocław–Warszawa–Kraków 1990.
- Polskie życie artystyczne w latach 1915–1939*, red. A. Wojciechowski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1974.
- Ruszczyc F., *Dzienniki*, cz. 2, *W Wilnie 1919–1939*, Warszawa 1996.
- Słownik Artystów Plastyków Polskich i Obcych w Polsce działających*, t. 1, red. J. Maurin-Białostocka, Warszawa–Kraków–Gdańsk 1971.
- Słownik Artystów Polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966)*, t. 5, pod. red. J. Derwojeda, Warszawa 1993.
- Słownik Artystów Polskich i Obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.)*. *Malarze, rzeźbiarze, graficy*, t. 9, pod red. M. Biernackiej, Warszawa 2013.
- Stolzman M., *Nigdy od ciebie miasto...*, Olsztyn 1987.
- Sztuka i Władza*, red. D. Konstantynów, R. Pasieczny, P. Paszkiewicz, Warszawa 2001.
- Wileńskie środowisko artystyczne 1919–1939. Malarstwo, grafika, rzeźba, rysunek, fotografia*, oprac. K. Brakowiecki, J. Kotłowski, L. Lechowicz, Olsztyn 1989.
- Wystawa nowojorska 1939*, Warszawa 2012.

Prasa

„Kolabotyra” 2011, nr 56.

„La Pologne politeque, économique, littéraire et artistique” 1924, I i II półr.

„Słowo” 1932, nr 153.

„Słowo” 1934, nr 160.

„Studia Elckie” 2013, nr 4.

„Źródła Mocy” 1927, z. 2.

Izabela Mościcka

Museum of the Warsaw Ghetto

**Michał and Kazimiera Rouba – a Wilno biography
of the artists**

Keywords

Wilno, Vilnius, Michał Rouba, Kazimiera Adamska, Wilno Society of Artists and Designers, New Classicism, Stephen Báthory University, landscape

Abstract

Michał Rouba and his wife, Kazimiera Adamska, were artists permanently connected with Wilno. They met at Stephen Báthory University, at the Faculty of Fine Arts. Both created landscapes, as well as applied and artistic graphics. Michał was also a valued educator; Adamska lectured in, among others, puppeteering. Their artistic work strongly influenced the younger generations of artists. Michał was one of the founders of the Wilno Society of Artists and Designers. Their life and work needs to be recalled, as artists of the Eastern Borderlands have largely been forgotten by art history.

Izabela Mościcka

Museum des Warschauer Ghettos

Michał und Kazimiera Rouba – Vilniuser Biografie der Künstler

Schlüsselwörter

Vilnius, Michał Rouba, Kazimiera Adamska, Vilniuser Gesellschaft der Bildenden Künstler, Neuer Klassizismus, Stefan-Batory-Universität, Landschaft

Zusammenfassung

Michał Rouba und seine Frau Kazimiera Adamska sind Künstler, die fest mit Vilnius verbunden sind. Sie lernten sich an der Stefan-Batory-Universität, Fakultät für Schöne Künste, kennen. Sie schufen beide Landschaften, Gebrauchs- und künstlerische Grafiken. Michał war auch ein beliebter Lehrer, Adamska unterrichtete unter anderem Puppenspiel. Ihr künstlerisches Werk hat einen großen Einfluss auf jüngere Generationen von bildenden Künstlern gehabt. Michael war einer der Gründer der Vilniuser Gesellschaft der Bildenden Künstler. An ihr Leben und ihr Werk muss erinnert werden, denn die Künstler der ehemaligen polnischen Ostgebiete sind von der Kunstgeschichte weitgehend vergessen worden.

Изабела Мосьцицкая

Музей Варшавского гетто

Михал и Казимира Роуба – виленская биография художников

Ключевые слова

Вильнюс, Михал Роуба, Казимира Адамская, Виленское общество художников, Новый классицизм, Университет Стефана Батория, пейзаж

Резюме

Михал Роуба и его жена Казимира Адамская – художники, неразрывно связанные с Вильнюсом. Они познакомились в Университете Стефана Батория, на Факультете изящных искусств. Художники писали пейзажи, а также занимались прикладной и художественной графикой. Михал являлся также высоко ценимым педагогом, а Адамская, помимо прочего, преподавала кукольное искусство. Их творчество оказало большое влияние на следующие поколения художников. Михаил являлся одним из основателей Виленского общества художников. Стоит вспомнить об их жизни и творчестве, поскольку память о художниках с восточных рубежей Польши была в значительной степени утеряна.